

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2/82-32

СВІТЛАНА ЛЕНСЬКА

(Полтава)

АНТИТОТАЛІТАРНИЙ ДИСКУРС НОВЕЛІСТИКИ ЗОСИМА ДОНЧУКА

Ключові слова: новелістика, оповідання, еміграційна проза, анти-тоталітарний дискурс, поетика.

Одним із талановитих українських культурних діячів у діаспорі був Зосим Дончук (псевдонім Кость Богданів) (1903–1974). Народився майбутній письменник на Уманщині, де здобув гімназійну освіту, а потім навчався в Москві, працював економістом у Вінниці. Творчий шлях митця розпочався вже в еміграції, куди він виїхав після закінчення війни – спочатку до Канади, згодом до США, де був членом ОУП «Слово». Працював робітником на фабриці, у вільний час писав. З. Дончук був фундатором Товариства прихильників УНР, заступником голови Літературно-мистецького клубу у Філадельфії (США).

Окремі відомості про письменника містяться у довідкових виданнях, тематика великих і середніх епічних творів ставала предметом розвідок В. Біляєва, О. Вешелені, В. Мацька [1; 2; 5], проте значна за обсягом і вагою за естетичним значенням художня спадщина письменника досі залишається маловідомою для фахівців і читачів. Тож актуальність нашої статті зумовлена необхідністю окреслити основні тематичні та художні домінанти малої прози З. Дончука.

Творчий доробок письменника складає низка повістей і романів, серед яких «Гнат Кіндратович» (1957), «Прірва» (1959), «Море по коліна» (1961), «В пошуках щастя» (1970) та ін. Основними темами творчості З. Дончука є зображення сповненої драматизму історії України першої половини ХХ ст., зокрема період примусової колективізації, Голодомору, репресій, Другої світової війни. З-поміж інших творів вирізняються три книжки малої прози – «Чорні дні» (1952), «Через річку» (1953) і «Десята» (1968). Метою статті є дослідження змістових та формальних особливостей оповідань письменника, присвячених викриттю антигуманної сутності сталінського режиму.

Епіграфом до дебютної книжки оповідань «Чорні дні» автор узяв рядки з поезії Т. Шевченка «І день іде, і ніч іде»:

*І день іде, і ніч іде...
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся: чому не йде
Апостол правди і науки? [4, с. 2].*

Ідейне спрямування збірки, накреслене в епіграфі, підсилене таким фактультативним, але вельми промовистим елементом архітекτονіки збірки, як посвята: «... потомкам тих, чії батьки і матері, брати і сестри боролися за Правду, Волю і Свободу і життя своє віддали за Україну...» [4, с. 5]. Таким чином, письменник відверто декларує власну громадянську і творчу позицію, наголошує на гуманістичному спрямуванні своїх творів.

Розгортаючи нехитрі історії життя своїх персонажів, автор моделює жахливий антисвіт сталінської тоталітарної держави, своєрідну «мінус-гармонію», де інтереси держави превалюють над цінністю людського життя, де відкинуті всі закони людської моралі. Сюжети новел та оповідань митця засновані на реальних фактах, письменник убачає свій моральний обов'язок у тому, щоб бути літописцем своєї епохи і свого народу.

В оповіданні З. Дончука «Правду сказав» протиставляються соціально-політична площина та загальнолюдська мораль. Вістря сатири письменника спрямоване на викриття подвійної моралі в державі, що віднімає у селян зароблений тяжкою працею хліб. Проводжаючи в район валку підвід, прикрашених червоними стрічками, голова сільради, виголошуючи напутню промову, з гордістю звітує, що їхній передовий колгосп має «рекордний трудовень – 375 грамів хліба, що на 115 грамів більше, ніж торік» [4, с. 8]. «Норма» за межею виживання оприявнює істинну сутність антилюдського режиму. Читач може собі уявити, як працювалося голодним і босим селянам, котрі вирощували при цьому рекордні врожаї.

В образі орденосця Тадея письменник удається до прийому «*deus ex machine*»: під час велелюдного мітингу в районі, після завіряння місцевого начальства, що їх чутиме весь світ, «тов. Тадей ще раз обвів поглядом море очей <...> і майже в самий мікрофон крикнув: – Гвалт! Рятуйте, хліб видирають!!! – опустив руку і відійшов назад» [4, с. 12]. Реакція слухачів на цей виступ була неочікуваною для представників влади: пролунав шквал оплесків, дівчата кидали Тадеєві квіти, але начальник ППУ забрав орденосця і «потягнув за собою». Так на пропозицію секретаря облпарткому «сказати правду», ту дозволена «правду», що тиражувалася в газетах і виступах, орденосець Тадей сказав свою, справжню, «мужиччу» правду. Читач може здогадатися про наслідки, які очікують сміливця. Народний протест, виявлений у гучних оплесках, не зміг подолати антисвіту визиску й омани – привезений хліб, відібраний у селян, приречених на голод, все ж таки звезли на елеватор. Тож фінал оповідання звучить песимістично.

Художньо моделюючи сюжетну ситуацію в оповіданні «Сміх божевільної», З. Дончук реалістично викриває антигуманність державної системи стосовно простих громадян. У творі контамінуються кілька сюжетних ліній: зображення голоду 1932–1933 рр., антиутопічна картина комуністичного майбутнього і трагічна картина загибелі у ямі з нечистотами дочки і чоловіка головної героїні Марії, що і спричинило її божевілья. Антитоталітарна спрямованість твору розкрита через мовлення Андрія, Маріїного чоловіка: «Вони прагнуть перевиховати людину на безвільного раба, який не був би спроможний не тільки щось сам робити, творити, винаходити, а навіть і думати. Тоді наступне покоління буде складатися лише з таких фанатичних рабів, що своє рабство будуть оспівувати в піснях, одухотворювати в мисте-

цтві, вихваляти і описувати у пресі, рекламою рабства будуть заповнені театри, музеї і навіть церкви. Це буде епоха жахливого отупілого рабства <...>» [4, с. 15–16]. Родина головних героїв не втратила моральних принципів, за що була нещадно зруйнована системою: «Батьки репресовані як кулаки і заслані на Сибір, Андрієвого брата розстріляно в ЧК за петлюрівщину, всі мрії знищено» [4, с. 14–15].

Краса, чистота, духовність виявилися зайвими у світі, де всіма способами здійснювалося нівелювання людської особистості. Невипадково старенький професор, стоячи в черзі за обідом і споглядаючи красиву шестирічну Галю, вважав її гідною пензля Рафаеля. Контраст фізичної досконалості і юності дитини з навколишнім середовищем кульмінаційно загострюється у сцені нещасного випадку, коли Галя впала у величезну яму з нечистотами. Божественна краса була знищена соціумом. Відсутність мотузки чи драбини, яких у «цій багатій країні під рукою не було» [4, с. 19], призвели до жахливої смерті дитини. Відчайдушна спроба батька врятувати дитину завершилася і його загибеллю. Трагедія відбулася на очах матері, яка відчайдушно намагалася врятувати дочку, а потім і чоловіка. Смерть обох спричинила божевілля Марії, образ якої символічно проектується на образ Богородиці – символ материнської любові і страждання. Сміх Марії звучить як вирок бездушній системі.

Розправа більшовицької влади над беззбройними людьми, глуmlinня каральних органів над простими людьми склали сюжетну канву оповідань З. Дончука «Останній Великдень на Полтавщині», «Бабуня», «Дід Василь».

Одним із кращих у творчому доробку З. Дончука є оповідання «Старий млин» (1968), уміщене у збірці «Десята». Лаконічна зав'язка твору моделює повне безправ'я селянства в умовах більшовицького режиму: збудований власною працею млин Омелька Гречаного змусили передати в комнезам, однак головний герой не лише позбавлявся своєї власності, але й був зобов'язаний працювати там як помічник нового господаря, більшовика Осінова.

Авторське портретування головного героя викликає у читача повагу і співчуття: «За своєю природною вдачею він любив працю...»; «Цей млин він збудував з міцних, щонайліпших дубів. ...Точені стовпи, камінні східці, – на сто років заповідалися. Дітям, онукам, правнукам пророчив. Краса одна! – казали люди і задивлялися. З далеких сіл приїжджали, щоб хоч оком кинути. А помол який, не борошно – а сонце! <...> Це ж його праця власних рук, єдина господарська підпора, в яку вклав усього себе, усю свою душу, розум, силу, здібність і ціле життя. <...> Чесно прожив довге життя, нікого не скривдив, а на старість ось тобі наглядач! ... Він же як оженився, то був у селі найбіднішим господарем, а тепер йому пришили вивіску – куркуль» [3, с. 51–52].

Антагоністом працюючого і скромного Омелька є товариш Осінов – «тверской робочій», який виявився ласим на чуже добро і поводився як окупант: «Багатий край і чорт знає ким заселений?» [3, с. 54]. Бездуховність Осінова виявляється не лише у його відбиранні млина у законного господаря, але й у ставленні до святинь – ікону святого Миколая «кинув до старого кошика, де валялися Омелькові капці без ужитку» [3, с. 54]. Осінов був

гідним сином свого батька, який «вірив тільки в горілку та в силу власного кулака» [3, с. 57].

Ненависть Осінова до Омелька та вибухи брудної лайки є матеріалізованим виявом деструктивного антисвіту, що персоналізований в образі більшовика. Хаос, що несе він у собі, втілений у руйнуванні старого млина, а вбивство старого мірошника символізує антисвіт, мінус-гармонію, засновану на нівелюванні загальнолюдських цінностей. Нещасний випадок, який виглядає як Божа кара, відновив справедливість: після підступного вбивства Омелька Осінов уперше залишився у млині на самоті, але випадково зачепився фартухом за трансмісію, яка затягнула його у смертельну пастку. Відчайдушна боротьба з механізмом становить основну частину оповідання: Осінов проклинає «гадів» і «куркулів», аж поки йому не починає ввижатися убитий ним Омелько.

Розв'язка оповідання символізує справедливу відплату за злочин: Мотря, яка всюди розшукувала зниклого батька, прибігла до млина і, побачивши нещастя, кинулася закривати воду, щоб зупинити млин. Але під греблю знайшла тіло старого: «Рана була зроблена ножом у спину, і пробита сильною рукою через усе німічне тіло. На шиї в батька теліпалась мотузка, з якої висковзнувся камінь» [3, с. 60]. Тоді Мотря пустила воду на повну потужність. Помста дочки вбивці старого батька розглядається як спроба відновлення законів людського співжиття. Стильова тканина твору представляє майстерно поєднані реалістичні та експресіоністські елементи.

Ідейно контрверсійним до романтично піднесених картин «загірної комуни» раннього Миколи Хвильового (образ «юнки, що мчить бур'янами революції у безсмертя»), є оповідання «Право революції» Зосима Дончука (1968). Хронологічна прив'язка цього реалістичного оповідання маркується у датуванні твору – 1922 рік [3, с. 71]. Вірогідно, саме тоді в письменника виник творчий задум.

Перша сильна позиція тексту – його заголовок – формує сатиричний дискурс, адже революція позбавила селян і тих мізерних прав, які вони мали, – право на приватну власність (хату, господарство, особисте життя). З. Дончук моделює експресивну картину нажаханого і тероризованого села: щоночі пограбована то та, то та хата. Єдина «влада», до якої звертається громада, – старий староста сільуправи. Колективна форма демократичного самоуправління – сільський сход – не може вплинути на злодіїв. Селяни благають про допомогу, звертаючись до влади: «“Тисяча грабунків за шість революційних місяців. <...> Десять могил на цвинтарі свіжовикопаних з ласки душоубів”, – благав і кліпав вицвілими старечими очима...» старий селянин [3, с. 68]. Але арештовані бандити були відпущені через два тижні, а потім жорстоко розправилися з тими, хто свідчив проти них. Апелювання до «п'яної міліції», слізні прохання про захист не знаходять підтримки влади: «Начальник міліції подивився на старосту села не зовсім добрим оком. В його плани не входив спокій на селі. Спокій, порядок, тиша – ворог революції» [3, с. 68].

Після кількох сходів, після яких злодії все більш жорстоко мстилися селянам, хлібороби вчинили самосуд: забили бандитів прямо на паперті церкви, яку вони пограбували. Істинне обличчя влади розкривається у цей

кульмінаційний момент – на грізний окрик начальника міліції «Хто відібрав життя пролетарям?» сільський староста здивовано відповів: «– Це ваші пролетарі? Он воно що! А я думав, що це наші злодії. Але даруйте. Уночі господарями села завжди у нас були злодії» [3, с. 71]. У відповідь міліціонер арештував старого, а другого дня селянам повідомили, що староста наклав на себе руки. Новим старостою призначили червоногвардійця з міста. Фінал оповідання звучить песимістично: «Ночами по задвірках знову паношилась революція... Люди відчайдушно ридали...» [3, с. 71]. Поновлений терор і залякування були політичною стратегією розвитку тоталітарної держави.

Авторське ставлення до подій і до захоплено-романтичного потрактування революції виявляється у першому ж абзаці, в ліричному відступі-вступі: «Блакитними просторами, жовтавими степами, духмяними чорноземами пливе, шумить, клекотить із диких лугов Азії завошивлена, розпатлана, у личаках, товстогада червона революція. Загадково патетична, з гучними гаслами, косими поглядами, брутално-зухвала й нахабна, як повія. Брудна мораллю, жорстока поведінкою, звірина в засобах. Дикою буремною зливою, мов п'яна bestія, нахрапно пролетіла білохатними селами, зеленіючими садами, пшеничними полями, перетворивши чисті українські устої побуту в руїну, опоганивши віковичну непорочність християнських моральних засад.

Закаруселилась азійська сваволя! Насторожено причаїлась могутня українська ніч!» [3, с. 61]. Блакитно-жовта колористика натякає на національну революцію, що зазнала поразки. Концепція «азіатського ренесансу» М. Хвильового не знайшла ідейної підтримки в З. Дончука. В останньому рядку звучить іронічна інтертекстуальна алюзія з М. Гоголем: на місце *гармонії*, описаної геніальним українським письменником у «Вечорах на хуторі біля Диканьки» як чарівлива українська ніч, прийшла «мінус-гармонія», дика сваволя і безкарність.

Розчарування письменника в наслідках революційних перетворень відбивається у рядках-рефренах: «Гнів і тривога, розпач і жура, неспокій і рішучість сплітались тут серед цього натовпу. А на задвірках хижаком причаїлась тінь революції» [3, с. 63]; «Страх скував громаду. Зухвала революція звитяжно гуляє по задвірках і грізно заглядає кожному у вічі» [3, с. 64]; «По задвірках тихо ходить революція» [3, с. 64]; «Революція ходить по задвірках. Десь сухо тріснули два постріли, один за одним. Лунко покотились селом і загавкотили сполохані собаки. Темна, насторожена ніч. Кожна хата – нагострені вуха. Страх! Революція реготілась по задвірках» [3, с. 66].

Оскільки революція і «сіцілізм» (спотворена форма від лексеми «соціалізм») – це грабунок і наруга, то відповідним є й образ «революціонера»: «– Заберіть Кирича Карпа! – гукнула жінка. – Той конокрад, що в червоногвардійцях тинявся, і привіз додому три мішки чужого добра, він мене ограбував, а коли я не давала останньої, весільної ще сорочки, розбив мені голову й хотів задушити. Діти лементом врятували мені життя, – голосно рекла Ганна крізь рясні сльози» [3, с. 65]. Відтак «контрреволюціонерами» ця влада вважала всіх, хто жив за християнськими законами моралі. Антагоністом конокрадам і вбивцям в оповіданні є старий сільський староста. Його таємнича загибель, начебто він наклав на себе руки, справляє враження зовсім

неправдоподібної, тож переконливо демонструє перемогу зла над добром, хаосу й деструкції над християнською гармонією буття.

У творі контрастують образи сонячного, сповненого барв і запахів літнього дня і темної ночі. Образ церковного хреста і звук великоднього дзвону, що скликав селян на сходку, протиставлений образу ворона. Крик ворона припинився лише після самосуду селян над бандитами, що символізує моральну перемогу сил добра.

Жах і терор тоталітарного режиму, художньо достовірно і правдиво розкриті у низці художніх творів, продемонстрували безправ'я простої людини перед лицем сталінської держави. Проте не можна оминати ще одного аспекту творчості З. Дончука. Окремі його оповідання присвячені темі Другої світової війни. І розкривають несподівані ракурси. Так, наприклад, оповідання, винесене у заголовок збірки «Десята», порушує проблему колабораціонізму. Цієї болючої теми торкалися десятки письменників-фронтовиків, однозначно й безапеляційно засуджуючи зрадників («Відступник» О. Довженка та ін.). Більш глибоко причини цього явища осмислювали у своїх «Щоденниках» О. Гончар й О. Довженко, автор «України в огні», в образі Христі Хуторної. Проте ця тема у радянській літературі, твореній у тісних лещатах соцреалізму, потрактовувалася цілком однозначно й безапеляційно.

На відміну від інших митців, З. Дончук намагається розібратися у причинах, які штовхнули головну героїню Олю до самозреченого захисту есеєвця Жоржика від партизан. Поведінка дівчини була вмотивована кількома чинниками: по-перше, «його щира розповідь, як він боровся з большевиками, з комуністами, як проливав кров за Україну, за її бідних людей, що мучились у колгоспах, у Сибіру, у тюрмах та на каторзі. <...> Запевняв, що коли скінчиться війна, то Україна буде самостійною державою, вільною і рівною серед великих держав. <...> За цю самопожертву для України, вона й полюбила Жоржика, полюбила гаряче й щиро цілою своєю трепетною дівочою душею» [3, с. 40]. По-друге, родина Олі зазнала репресій: батька заслали в Сибір як куркуля, мати померла під час Голодомору. Але все ж таки головним чинником зближення есеєвця й українки були мрії про майбутнє України. Дівчина навіть умовила дядька переховати його в таємній партизанській криївці.

Подальший розвиток подій приголомшив Олю: прибулий до села великий загін есеєвців учинив жорстоку розправу – під розстріл підпадав кожний десятий мешканець. Вагітна Оля опинилася серед 173 приречених. Кульмінаційним є момент, коли перед молодою жінкою розкривається істинне обличчя гітлерівця, його презирство до «унтер менш»: «Жорж велетенським кулаком збив Олю з ніг одним махом і почав люто затоптувати маленьке тіло великими кованими чобітьми. Вся вона заюшена кров'ю силкувалася підвестися і ще раз востаннє плюнути йому з погордою в обличчя. Виконавши своє, Жорж відскочив» [3, с. 49]. Розстріл заручників, у тому числі й Олі, став розв'язкою драми.

Психологічно достовірно і виразно письменникові вдалося розкрити внутрішній світ героїні, динаміку її емоційних станів. Особливо органічно він зображує злам у ставленні до Жоржика, батька її майбутньої дитини, під час відбору приречених на загибель. Апелюючи до людських почуттів

коханого, вона сподівається на захист і порятунк. Але її відчайдушні заяви, що вона – дружина коменданта села, викликають лють у німців і зневажливі насмішки односельців. Смерть Олі й веселе насвистування Жоржика моделюють ідейне спрямування новели: фашизм не ніс звільнення від більшовизму, а мав на меті тотальне знищення слов'янства. Наївна Оля повірила вмійлій пропаганді вишколеного есесівця і збагнула його антигуманну сутність лише перед смертю.

Проте жахливу жорстокість до мирного населення виявляють не лише гітлерівці, але, як зображує З. Дончук в оповіданні «Переправа», і радянські солдати. Звісно, цей твір, уміщений у збірці «Чорні дні», не міг бути опублікований у радянську добу, тому залишається невідомим широкому читачькому загалові й нині. Проте він заслуговує на увагу, оскільки панорамно широко й водночас експресіоністично-пронизливо розгортає ту страшну безодню народного горя й безвиході, в яких опинилися українці, котрі пережили жахіття окупації.

Моторошна картина знищення українців-утікачів більшовицькими танками на переправі через Дністер, попри її реалістичність, навіть з елементами натуралізму, символічно трансформується в апокаліптичну ситуацію свідомого винищення українства тоталітарною державою.

Підзаголовок «Восьмим роковинам присвячую цю сторінку з щоденника» [4, с. 23] указує на достовірність зображених подій. Локальний хронотоп (вузька переправа через Дністер, події однієї ночі) дозволив авторові гранично сконцентрувати й емоційно наситити художню тканину твору: перед читачем розгортаються кілька історій людей, які випадково опинилися разом перед лицем смертельної небезпеки. Контрапунктна будова дозволила письменникові по-романному панорамно й об'ємно показати ставлення влади до своїх громадян: українці втікають від наступу радянських військ, нажахані кидаються у березневі холодні води, намагаючись урятуватися вплав через річку, більшість із них гине, а решту розчавлюють свої ж танки.

Автор описує страшну смерть у холодних березневих водах селянина Гаврила із трьома дітьми, невідомого п'ятнадцятилітнього юнака, багатьох інших людей, кожного зі своєю долею, об'єднаних спробою порятунку від своїх же: «Архангели зі сталінського раю прилетіли проваджати нас на той світ», – говорить дід Довбня, який пережив каторгу в Сибіру за те, що був справжнім господарем, тобто з точки зору тоталітарного режиму «куркулем» [4, с. 33]. Образ діда асоціюється з епічними героями – ударом велетенського кулака він убиває німця, який спробував залізти до нього в човен: «Бач чого захотів будівник «нової Європи», хотів викинути мене у воду, та помилився. Забув він, що родився я в широких українських степах під спів Дніпрових порогів. Він, мабуть думав, що в мене в жилах тече юшка, – брехня, в мене ще бушує козацька кров, невмируща, живуча, витривала, овіяна степовими вітрами, загартована з діда-прадіда в боях...» [4, с. 34].

Називаючи себе спадкоємцем Тараса Бульби, дід Довбня зумів-таки перебратися через Дністер. А на залишеному боці розгорталася жахлива картина знищення мирних людей: ось Семен, опритомнівши, побачив поруч на землі криваву пляму замість малого сина. Сам Семен був тяжко поранений у живіт, благав пристрелити його, на що росіянин-танкіст «презирливо

плюнув на Семена <...> і з лютістю пхнув ногою в спину Семена, що намагався піднятися і перевернув його грудьми на розсотані кишки. Вирвався пронизливий, нелюдський крик» [4, с. 36].

Презирство, з яким радянські солдати добивають поранених і збожеволілих людей, демонструє антилюдську сутність тоталітарної держави: «А танки, захлинаючись перемогою над безборонною масою людей, продовжували свій диявольський бенкет, свою каїнову роботу. Вишикувавшись на пригорбку, косили смертельним огнем по долині, по «фашистах», а потім, на завершення своєї дикої епопеї, спустились в долину й почали місити безборонних людей, старих хворих дідів, малих дітей, що несамовито верещали поруч забитих матерів. Місили всім тягарем тяжкої сталеві потвори, що аж ланцюги на колесах залипали від людської крові» [4, с. 31–32]. Твір насичений натуралістично-експресивними деталями, що моделюють образ пекла: «Танки продовжували трамбувати площу, втискалося в землю все, вози, коні, корови, безпомічні старі, залишені в паніці діти, ранені та окалічені, харчі, одяг та подушки, – пір'я носилось у повітрі, як вишневий цвіт у садочку. Повітря було переповнене криками, стогонами і зойками» [4, с. 36]. Це оповідання – одне з найжахливіших про війну. Можна закидати авторові упередженість і тенденційність (він сам відступив з німецькими військами в 1943 році), але важко заперечити письменницький талант.

Отже, тематика малої прози З. Дончука ґрунтувалася на особистих враженнях, торкалася найбільших соціально-історичних драм його доби – репресій, Голодомору, війни. Письменник реалістично зображує різні аспекти життя, незмінно залишаючись на морально-етичних християнських позиціях. Тим-то так болить йому трагедія українства, знедоленого сталінською репресивною системою, біль і сльози співвітчизників, котрі боролися з фашизмом. З. Дончук наголошує, що і сталінська, і гітлерівська держави мають багато спільного. Тому анти тоталітарне спрямування його новелістики має на меті викрити антигуманну сутність обох цих державно-ідеологічних систем.

Серед художніх особливостей малої прози Зосима Дончука слід виділити насамперед документальну основу багатьох сюжетів, реалістичність зображення людини і світу, психологічну достовірність і точність, а також елементи експресіонізму в художньому моделюванні антисвіту сталінізму.

Анти тоталітарне спрямування новелістики З. Дончука типологічно та ідейно близьке до прози Олени Звичайної, Петра Волиняка, Докії Гуменної. Творчість письменника, безперечно, заслуговує на пильну увагу науковців і потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біляїв В. «На неокраїнім крилі...» (Штрихи до літературних портретів західної діаспори) / В. Біляїв. – Донецьк, 2003. – 348 с.
2. Вешелені О. Український емігрант «у пошуках щастя» крізь призму художньої прози Зосима Дончука [Електронний ресурс] / Олександр Вешелені. – Режим доступу: <http://www.academia.edu/>
3. Дончук З. Десята : збірка оповідань / Зосим Дончук. – Філадельфія : Накладом автора, 1968. – 220 с.

4. Дончук З. Чорні дні / Зосим Дончук. – Буенос-Айрес ; Філядельфія : Перемога, 1952. – 140 с.

5. Мацько В. П. Українська еміграційна проза ХХ століття [монографія] : / В. П. Мацько. – Хмельницький : ПП Дерепа І. Ж., 2009. – 388 с.

СВЕТЛАНА ЛЕНСКАЯ

АНТИТОТАЛИТАРНИЙ ДИСКУРС НОВЕЛЛИСТИКИ ЗОСИМА ДОНЧУКА

В статті розглядається один із аспектів творчості малоизвестного українського письменника в діаспорі Зосима Дончука. На матеріалі розповідей і новелл збірників «Черні дні» і «Десята» досліджена специфіка художественного моделювання анти тоталітарного дискурсу в еміграційній малій прозі. Увага зосереджена на тематикі, специфіці образотворчості і художественних особливостях творів.

Ключевые слова: новеллістика, розповідь, еміграційна проза, анти тоталітарний дискурс, поезія.

SVITLANA LENSKA

ANTI-TOTALITARIAN DISCOURSE OF THE SHORT STORIES BY ZOSIM DONCHUK

The article deals with one aspect of the literary work of a little-known Ukrainian writer in the Diaspora Zosim Donchuk.

The main themes of the short stories by Zosim Donchuk is imaging of the dramatic history of Ukraine in the first half of the twentieth century, especially during forced collectivization, Holodomor, repression 1930s, period of Second World War. Among other works three short fiction books – «Black Days» (1952), «Across the river» (1953) and «The Tenth» (1968) are allocated. The purpose of the article is to study the content and formal features of the short stories of writer, which were dedicated to exposing inhuman nature of the Stalinist regime.

By deploying a simple life stories and their characters models author revealed the Antimir terrible of the Stalinist totalitarian state, aspecial kind of «negative harmony», where national interests prevail over the value of human life, which rejected all laws of human morality.

In the short story «The Laught of Crazy» depicts the tragedy of the death of a child due to an accident, but also speaks of repression. One of the best short stories by Z. Donchuk is the story «The Old Mill» (1968), which included in the collection «The Tenth». The history of the death of bolshevik Osinov in the millstones of the stolen mill looks like as a God's punishment for sin.

The short story «The Power of the Revolution» by Z. Donchuk is an ideological opponent to M. Khyvylovy. Robbery, murder, violence – that the new government brought to the village.

In the short story «The Tenth» the author reveals the problem of collaboration. The main heroine Olga died by the hand of the fascist George. The brutal massacre of Soviet soldiers over peaceful Ukrainian, who fled from the Stalinist regime, shown in the story «The Ferriage».

Key words: short story, stories, emigration prose, anti-totalitarian discourse, poetics.

Одержано 4.11.2015 р.